

Saša Pavček

Leja Forštner s Sašo Pavček

Forštner: Čeprav izhajate iz znane pesniške družine, ste si ustvarili kariero kot igralka. Ljubljanski Drami, ki vam je leta 2000 podelila status igralka z izjemnimi umetniškimi dosežki in vas imenovala za prvakinjo, ostajate zvesti že od leta 1985. Kako se danes spominjate svojih začetkov in vseh teh let na odru osrednjega slovenskega gledališča?

Pavček: Igranje je kot maraton. Vmes tečeš še na neštete kratke proge, vse jemlješ krvavo zares, kot bi tekel za življenje, sproti pa opazuješ, kako sledi tvojih stopinj izginjajo v minljivost in pozabo. To je vse, kar lahko rečem o svojem življenju na odru. Nič ne ostane, le tu in tam kakšna fotografija, zapis, olepšan ali popačen spomin.

Če ga poskušam obuditi, se mi zdi, da je bilo sinoči. V Drami sem prvič nastopila leta 1980, v drugem letniku AGRFT, imela sem devetnajst let in vskočila sem v manjšo vlogo pri predstavi *Profesor Klepec* Ferda Kozaka. Z režiserjem Janezom Pipanom in soigralcem Danilom Benedičičem smo imeli samo eno vajo v neki sobi, zvečer sem imela nastop na velikem odru, na katerega nikakor nisem našla poti, v paniki sem spraševala mimoidoče: "Oprostite, jaz imam zdaj nastop, kje se pride na oder?" Postavili so me za portal in s pomočjo Danila Benedičiča sem splavala. Njegova pomoč mi ostaja kot lep spomin in opomin, opisala sem ga v knjigi *Na odru zvečer* in Danila poimenovala 'virtuoz nesebičnosti'. Ostaja moj vzor v dajanju in posvečanju partnerju na odru. Pozneje sem se v času akademije vračala na oder Drame. Enak vtis je name naredila Duša Počkaj; naša največja igralka me je očarala s svojo nenarejeno skromnostjo in naklonjenostjo mladim.

Po končanem študiju sem v Mali drami vskočila v predstavo Kocbeka *Tišina osmega jutra*, takrat sem bila le nekaj mesecev mama, raje bi ostala doma, a si tega zaradi brezposelnosti nisem mogla privoščiti. Dve leti sem imela še status svobodne kulturne delavke, vozila sem se v Trst, delala v Mladinskem gledališču, poleti v Kopru, kjer so nastali zametki poznejšega Primorskega poletnega festivala, ki ga zdaj že leta ni več ...

Leta 1985 sem začela redno delati v Drami, veliko premier na sezono, kar je za mladega igralca dobro. Polde Bibič, takratni ravnatelj, je zapisal,

da so me izkoriščali, saj sem imela po štiri premiere na leto, enkrat celo pet. Pozneje sem igrala pretežno tragične vloge, najbolj so mi bile blizu Antigona, Uršula v Strniševem *Samorogu*, pa seveda Čehov.

Forštner: Nekoč ste dejali, da vam je Kras, kjer ste preživeli otroštvo, dal veliko doto za življenje. Vas navdihuje tudi kot umetnico?

Pavček: Nepotvorjenost, globina spomina in najbolj sveži vtisi so tisti vrelec, pri katerem se vsi napajamo v dobrem in slabem. K prvim vtisom se neprestano vračam, tudi intuicija gre rada po že prehojenih, a ne vedno jasnih poteh. Pri igranju in pisanju s pomočjo fantazije priklicujem in preoblikujem te obledele slike, obujam ta neke davno pozabli svet. Asociativni kaos je neskončen. Tisto najbolj pristno je zakopano v skrivnostno in občutljivo sredico sebstva. Prisluhniti ji je težko, človek si z leti zgradi zidove do te srčike, kjer tiči njegov jaz. Zame so obrazi vaščanov, njihov vonj, njihovi glasovi in modrovanja kot nekakšen večni sodnik iskrenosti. Zdi se mi, da moram prepričati njihove nesmrtni duše.

Forštner: Ste kdaj razmišljali o tem, kako je na izoblikovanje vašega igralskega profila vplivalo dejstvo, da ste bili na začetku svoje umetniške poti mlada mamica samohranilka?

Pavček: Materinstvo me je oplemenitilo, odvrгло navlako vsega, kar ni bistveno. Hvaležna sem mu, utrdilo me je, napravilo delavnejšo in skromnejšo. Prenehala sem poveličevati poklic in lastni ego. Materinstvo mi je pomagalo pri vztrajnosti in disciplini. Nenadoma sem razumela in občutila več, bolj globoko, bolj zares. Pri sinu sem se učila avtentičnosti, veselja do igre, veselja do življenja, radovednosti za na videz majhne stvari. V otroškem svetu ni mask in sin ostaja moj najboljši pravi sodnik iskrenosti.

Kot mlada igralka in mama nisem imela ne časa ne moči, da bi se ukvarjala s seboj, kot to lahko počnejo igralka brez družine. Mislim, da je v tem prednost, saj poklic ni edina točka identifikacije. Dobro je, da nisi sam sebi središče sveta. Za oder tudi. Morda sem bolj negovala prilagodljivost, posluš za partnerja na odru. Smisel vsakršnega početja mi je bil jasen in življenje polnejše.

Moč igre izhaja iz moči osebnosti in vse, kar te bogati kot človeka, je tvoje orodje na odru. Igralska moč se na žalost in velikokrat zamenjuje z odrskim egoizmom, posebne vrste napadalnostjo, grobstvo. Sama sem se zavedala svoje šibkosti, ranljivosti, preobčutljivosti, zaradi tega mi je

bilo čustveno večkrat težko. Moj kompas v tem kaotičem svetu merjenja moči tako na odru kot v življenju je vedno bil moj sin s svojo naravnostjo, nepotvorjenostjo, pozneje pa s fantovsko živahnostjo, smelostjo in pogumom. Otrok te spontano uči dialoga in prav v dialogu tiči skrivnost dobre igre.

Forštner: Se vam zdi, da ste vedno uspešno usklajevali družinsko življenje s poklicnimi obveznostmi ali imate občutek, da ste morali zaradi uspešne kariere kadar koli kar koli žrtvovati?

Pavček: Žal brez žrtev ne gre, na eni in drugi strani. Ne moreš imeti vsega, in tudi če storiš vse, kar je potrebno za poklic ali dom, ni vedno vse uspešno in poplačano.

Prispodoba za mojo nenehno razklanost se najbolje razkrije v dogodku, ko sem igrala naslovno vlogo v Aksjonovi *Čaplji*. Mislim, da je bila sobotna dopoldanska generalka pred premiero. Ker nisem imela varstva in je moj Maj zelo rad hodil z menoj v teater, sva šla skupaj. Pred vajo se je igral s paleto šmin, pobarval se je v Indijanca in nato z velikim navdušenjem sedel v dvorano in gledal. Proti koncu predstave pa čapljo ustrelijo, in ko sem padla na tla, sem iz dvorane zaslišala pridušeno ihtenje, ki ni in ni pojenjalo. Nisem smela vstati in oditi z odra k njemu, Lojze Rozman je imel še monolog. Bilo mi je strašansko hudo in komaj sem čakala, da ta muka mine. Stekla sem v dvorano in našla Maja sramežljivo stisnjenega k stolom, z barvami, razmazanimi po obrazu, ihtečega in tresočega. Občutek svoje nemoči, jeze, razdvojenosti med profesionalizmom in ljubeznijo do otroka mi še danes vzbujata tesnobo.

Vem, da bi se v poklicu marsikaj dalo narediti drugače, da bi bilo moje družinsko življenje mirnejše. Zdi se mi tudi, da to ni bilo v največji meri odvisno od mene, ali pa se motim. Ne vem. Pravzaprav je moje življenje brez potrebe oteževal negativen pogled na nezakonsko mater. Danes se sliši čudno, toda pred tridesetimi leti ni bilo neobičajno, da so 'svarili': "Sama ne more dati otroku družinskega vzdušja! Ni je doma, ne bo čudno, da bo mali končal na cesti! Ona naj potrpi, zdaj imata otroka, saj bo nehal piti!" K temu šopku je spadalo še: "Igralke delajo ponoči, čez dan spijo in otroci nimajo reda." Zdaj se mi zdi smešno, a jaz sem imela dvaindvajset let in sem marsikaj vzela zares.

V pomoč ženskam, ki jim življenje ne prizanaša, naj povem še to: biti mati samohranilka ni bilo težko zaradi samega dejstva, da moraš sam skrbeti za vse, veliko težje je bilo prenašati družbeno stigmatizacijo. Minilo je skoraj petnajst let od rojstva otroka, ko mi je končno neki zdravnik

rekel: "Gospa, pri dvajsetih letih ste zmogli toliko poguma, da ste se odločili živeti sami z otrokom in se uprli alkoholizmu v družini, čestitam, zaščitili ste sebe in otroka, marsikatera tega ne zmore!" Njegova misel je bila zame pravo olajšanje!

Spomnim se tudi, da je bila učiteljica prvega razreda prepričana, da bom otroka vozila v šolo ob desetih, pred vajo. S precej truda, včasih tudi zaman, sem vzgojno-izobraževalne institucije in delodajalce prepričevala, da je igrilstvo discipliniran poklic in da ima mati samohranilka družino! Na srečo zdaj ostaja v spominu po večini radost.

Forštner: V svoji igralski karieri ste odigrali že več kot sto različnih vlog, ljudem pa ste pod kožo zlezli zlasti kot Luča v predstavi *Bužec on, bužca jaz* (1998), ki je doživela že več sto ponovitev. Zakaj imajo po vašem mnenju ljudje to igro tako radi?

Pavček: Humor in resnica. Neustavljivost kmečke ženske, ki se bori za ljubezen in osvoboditev. Veselje do igranja, mediteranski temperament, živost dialekta in ne nazadnje učinkovit tekst, ki sem ga priredila s pomočjo improvizacij. Naredila sem ambientalno predstavo za istrsko podeželje, a prek 450 ponovitev je bilo zaradi tega, ker sem igrala kjer koli: v vseh slovenskih gledališčih, na festivalih, v arboretumu v Oxfordu, v kabarejskem gledališču v Vilni, v hiši kulture v Gdansku, med izseljenci Chicaga, Pittsburgha, Clevelanda, Berlina, Ženeve, pa spet v odročnih vasicah na robu Slovenije, na Ljubljanskem gradu ... Občinstvo je bilo vedno zelo raznoliko, a komičnosti se nikjer ne branijo.

Forštner: Poleg simpatij laične javnosti ste si s svojimi igralskimi dosežki prislužili tudi številna strokovna priznanja in umetniške nagrade. Kaj je za vas večja potrditev? Kaj od tega vam prinaša večje zadoščenje oziroma vam bolj laska in godi?

Pavček: Na sadove svojega dela gledam kot poljedelec, se jih veselim, tudi jadikujem, če je letina slaba. Na napačnem sajenju se učim in vedno začenjam s kraja, enako predano in z upanjem. Nič ne pomaga včerajšnji aplavz, ker je nocoj nocoj in se vse začne znova – tukaj in zdaj.

Nagrade so hipna radost, kadar pač pridejo. Veseli me, da je med mnogimi igralskimi ena za ples, mojo mladostno strast. Ni nujno, da si nagrajen za svoja najboljša dela; če nimaš sreče, da s predstavo sodeluješ na festivalih, če te nihče ne predlaga, lahko ostaneš brez vsega. Človek mora verjeti vase, ne glede nanje. Ljudje hodijo v gledališče po zgodbe,

pristna čustva, doživetja, živost, nagrada je le etiketa, ki igralcu sicer godi, mu hipno dvigne razpoloženje, a tudi izpuhti kot alkoholni hlap. Zdi se mi, da sem kakšno vlogo odigrala dobro, denimo Valery v *Jezu* in Valery v *Zgodbah iz dunajskega gozda*, doživela lep odziv občinstva, dobre kritike, a ni bilo sreče z nagrado. Tako pač je. Vsakodnevni stik z občinstvom mi pomeni brez dvoma več, saj je spontan in nepredvidljiv, živ in ga čutiš kot energetske valovanje.

Forštner: Ko sva ravno pri dobro odigranih vlogah: kritiki so enotni, da ste bili v (osrednji) vlogi Anne Galactie v slovenski izvedbi najpogostejše uprizarjane igre britanskega dramatika Howarda Barkerja *Slike z usmrtilce*, ki jo je v prevodu Zdravka Duše maja lani na veliki oder ljubljanske drame premierno postavila avstralska režiserka Lindy Davies, sijajni, in poudarjajo, da vam je ta vloga pisana na kožo. Tudi sami občutite tako?

Pavček: Vloga mi je blizu po marsičem, kar pa ne pomeni, da je moj značaj enak njenemu. Njena ognjevitost, pamet, primarnost in brezkompromisnost so fascinantne in hvaležne za igranje, hkrati je ena najtežjih in najbolj kompleksnih likov v sodobni dramatik, Barkerjev jezik pa zelo specifičen. Všeč mi je, da Galactia reče: "Izvirnost je prigarana." Ljudje na splošno mislijo, da za vlogo, ki je prepričljiva, ni treba storiti ničesar, saj je itak 'pisana na kožo'. Nič ni na koži, le znoj. Tekst so besede in papir, šele ko besede postanejo misli, si bliže liku. Da ni treba storiti ničesar, je deloma res: nič ni treba na silo in hkrati je treba za vlogo storiti vse. Kadar igraš dobro, imajo vsi občutek, da ne igraš, da to si. To je tudi namen: v vlogo na videz ne vlagaš nobenega napora, le dihaš z njo in si sproščen. Tak vtis oziroma igralčevo stanje je vedno rezultat trdega dela.

Avtor je po moje vzel za model slavno slikarko Artemisio Gentilesci in si izmislil, da dobi državno naročilo naslikati vojaško zmago Benečanov nad Turki. Galactia sledi svoji viziji in resnici ter naslika – pokol. Rekla sem si, tudi sama moram slediti sebi, tvegati in se nehati truditi, da bi vsem ugodila. Ona je tudi umetnica, ki vidi globlje in ne zaupa lepoti videza, torej stran s pozunanjenostjo. Je borka, drzen in direkten človek, ki z umetnino obsodi vojno in se z držo svobodne ženske poživlja na lažno moralo. Skozi vse to lahko kot igralka veliko izpovem o svojem stališču do sveta, poiščem svoje notranje vzvode. Prvič sem se tudi srečala z drugačno metodo dela, katere mojster je avstralska režiserka Lindy Davies, ki je pomagala svetovnim filmskim zvezdam pri kreiranju vlog. Zelo dragocena izkušnja.

Forštner: Slikarka Galactia je neutrudna borka za (umetniško) resnico. Kako je z umetniško svobodo na Slovenskem?

Pavček: Hvala za vprašanje o tem. Predstave ne igramo več in obžalujem, da z igro samo ne odgovorim, bilo bi bolje. To vrhunsko besedilo namreč odlično ustreza aktualnim vprašanjem o odnosu države do umetnika, umetnika do države in umetnika do umetnine same.

Vsakršni oblasti najbolj ustreza umetnik, ki tako ali drugače glorificira oblastnike ali pa jih vsaj ne kritizira, kajne? Ker danes mrgoli narcisov, je stvar z obeh strani še izrazitejša. Danes nihče, še najmanj pa politik ali birokrat, ne trati časa, da bi se resno poglobil v drugače mislečega, v pojem 'svobode umetnika' še sploh. Meni se zdi, kot da so politiki najbolj srečni, če so sami najlepši eksponati in največje zvezde našega časa. Umetniki bi lahko bili – denimo – predskupina na njihovih šovih. Ali morda kakšen 'recesijski', se pravi ne predrag, okvir za njihove avtoportrete.

Toda – ob vseh ostrih besedah z obeh polov, manipulacijah in dvomih, ki nas vse zadevajo ob aktualnih vprašanjih o kulturi, mi je v edino uteho, da občinstvo, če je umetnina prava, prej ali slej zazna njeno veličino. Resen problem nastane, če umetnine ni. Če umetnik nima možnosti izpovedi! Ljudje imajo še vedno radi predstavo o umetniku, ki umira od lakote, je reven, bolan, nerazumljen in čim prej umre zapuščen od boga in sveta. Oni pa potem rečejo, lej, lej, kaj vse je ustvaril, pa nismo ničesar vedeli. O, krivica minulega časa in minule politike! Tako je bila tudi Barkerjeva slikarka Galactia motnja v političnem in družbenem sistemu, opazili so sicer njen talent, a sovražili njeno resnico, smelost in neposlušnost. Zato so jo obrekovali in dali v ječo. Težava se torej lahko pojavi, če je umetnini kakor koli preprečeno, da pride med gledalce. Cenzura, pa naj bo ta skrita tudi med ukrepe varčevanja, lahko popolnoma onemogoči umetnika, lahko ga stigmatizira, lahko tudi krivično spolitizira. Za umetnika to pomeni smrt. Že zgolj ne dovolj pozorno spodbujanje umetnikov, ki imajo kreativen potencial, lahko pusti za seboj pravo pustoto.

Umetniška resnica in svoboda se krešeta med politično resnico. V Barkerjevi drami državniki slikarki priznajo njen genij, a kaj ko je neustrezna v svoji sporočilnosti! Potrebovali bi jo, a ne takšne, kakršna je, marveč ubogljivo vršilko njihovih idej. Zelo pomenljivo sporočilo, ki človeka ne pusti hladnega.

Danes, enako kot pred časom, je odnos med politiko in umetnostjo napet. Nam se zdi, da imamo podpore premalo, njim se zdi, da preveč. Količnik se spominjam, je bilo to stanje vedno komplicirano, večkrat krivično. Žal. Pri svojih samostojnih projektih se zato nič preveč ne zanašam na

pomoč države. Predstavo *Obleci me v poljub* sem produkcijsko naredila sama, bilo je težko, a se je na srečo dobro izšlo. Resda je to majhen projekt, kaj večjega že ne bi bilo mogoče.

Ob tem le še to: všec mi je do družbe in umetnikov kritična izjava Howarda Barkerja, da družba nima nikakršnih obveznosti do umetnikov, da pa je res tudi nasprotno – avtor nima nobenih dolžnosti do družbe, razen da odgovarja svoji domišljiji. Ta misel me potrjuje v lastnem vodilu: prvenstveno je umetnik dolžan slediti le svojemu notranjemu glasu, ki mu narekuje popolno iskrenost! Umetnik mora ukiniti samocenzuro. Država cenzuro. Na ravni sodelovanja umetnika in države zagovarjam več zaupljivega sodelovanja, pravičnega samoizpraševanja na obeh straneh. Umetniško svobodo moramo vsi nenehno negovati. Eni in drugi.

Forštner: Pred dobrim desetletjem ste odigrali že cesarico Avstrijsko v Barkerjevih *Evropejcih* (1999) in Eleonoro v njegovi *Uršuli* (2000). So vam njegove ženske še posebno blizu?

Pavček: Gospod Barker je izjemen dramatik, to je ključno. V šali bi rekla, da piše dobre ženske vloge, ker je poročen z igralko in ve, kaj si gospa želi. Vsekakor zna ponotranjiti večplastno dinamiko likov, pri pisanju značajev je krut in ljubeč do ženske, to je po mojem dobro, ker ima lik več vidikov karakterja. Avstrijska cesarica je čisto odpiljena, direktna in hkrati enigmatična, Eleonora je pa slepa, pozneje sem doumela, da verjetno histerično, saj noče več gledati ljubimca, ki ima rad drugo. Ko sem študirala slednjo, sem hodila v zavod za slepo mladino. Zelo bogata izkušnja, njihova tema je posebna svetloba in hvaležna sem jim za to spoznanje. Čudoviti mladi ljudje velikega potenciala!

Forštner: Kakšne vloge pravzaprav najraje igrate in ali o kateri že posebno dolgo sanjate?

Pavček: Rada imam težke vloge, jasno! Neskonstruirane, življenjske, večplastne. Like, ki se znajdejo v mnogoterih in nerešljivih situacijah. Rada imam kontradiktorne značaje, da se sprašujem, od kod, za vraga, ta motivacija, in sem potem še sama presenečena, publika pa je zaradi notranjih napetosti lika v nenehnem pričakovanju. Rada se tudi približam igralskemu realizmu in klasiki. Zanima me antična drama. Kar nekaj vlog je, ki bi jih rada odigrala, čeprav sem najbolj vesela presenečenj. Res pa je, da odkar sem pred skoraj dvajsetimi leti igrala Ofelijo, ostaja *Hamlet* eden mojih najljubših tekstov. Vedno me je privlačila kraljica, razpeta

med strast, materinstvo, krivdo in oblast. Pa Čehov, ker človeka vidi tako celostno in čustveno nabito, še enkrat bi igrala Schillerjevo Mario Stuart ali Elizabeto, pred petindvajsetimi leti temu še nisem bila dorasla. Sicer pa si igralec vlog ne izbira sam in to se mi zdi kar v redu, zato nima smisla sanjariti, boljše je izkoristiti, kar ti dajo.

Forštner: Se sodobna slovenska dramatika po vašem mnenju ustrezno odziva na trenutno stanje sveta in duha časa ali bi si želeli več družbenokritičnih in/ali angažiranih dramskih besedil?

Pavček: Ni mi vseč, če je besedilo na silo angažirano, težno in hoče z družbenim angažmajem dokazati, da je zaradi slednjega umetniško prepričljivejše. Pri dobrih besedilih je tako, da je družbenokritična sporočilnost organska, skrita v zgodbo, značaje in napetosti med protagonisti, da gledalcu ob užitku kapne tudi razmislek o 'času in svetu'. Naj gledalca presenetijo dramatikova inteligenca, drznost in pogum. Težko rečem, kaj se bo precedilo skozi sito časa, upam, da čim več in da bo dobra slovenska dramatika uprizarjana.

Forštner: Imamo Slovenci po vašem mnenju radi gledališče? Kakšna je (lahko) vloga tega v sodobni slovenski družbi?

Pavček: Mislim, da imamo gledališče radi. Najbrž zato, ker ga imam sama. Še vedno me drži teaterski eros. Najbrž imam tudi srečo, da se gibljam med ljudmi, ki mi povejo, kako doživljajo predstave. Gledalec ima zmeraj prav, tudi kadar nima ali ima slab okus. Mi bi se morali vprašati, zakaj nima boljšega.

Vloga gledališča je večja, kot si jo upamo živeti. Lahko bi premaknilo nepremakljivo. Biti borec na tem področju je težko, veliko lažje je biti všečen ali pa na videz provokativen, da le daješ vtis angažiranosti in s tem prikrivaš nedomišljenost in neznanje. Besedilo samo ni dovolj za prepričljiv angažma, šele ko publika začuti čustven, iskren in zaresen timski angažma ustvarjalcev, je mogoče, da se tudi v njih kaj zgane. Sicer ostaja teater le pri ideji, etiketi, plakatu, informaciji. Na površnosti in površini. Tudi blefu, včasih. Na nas samih je, da ne podlegamo komercializaciji, ne podcenjujemo publike in smo odgovorni sebi, da cenimo svojo domišljijo in negujemo delovne navade. Da smo neprizanesljivi do samih sebe. Da sem jaz zahtevna, iskrena in ostra do sebe in hkrati sprejemam drugačen pogled kolega, drugačen pogled gledalca. Da tvegam in mi res za nekaj gre. Ta nekaj pa ni denar, ne dobra kritika, ne bleščeč in všečen

nastop, je nekaj več od tega, nekaj globljega in nekaj veliko, veliko bolj elementarno prodornega.

Forštner: Kakšne predstave, sodeč po vaših izkušnjah, najbolj pritegnejo ljudi in v kolikšni meri po vašem mnenju slovenska gledališča pri sestavi repertoarja za posamezno sezono dejansko upoštevajo (pogosto nezahteven) okus občinstva?

Pavček: Največji magnet so dobri teksti, klasični in moderni, ni nujno le komični, močna zgodba, vrhunska izvedba s karizmatičnimi igralci.

V zadnjih letih je imela predstava McPhersona *Jez* v Mali drami več kot sto ponovitev. Zdelo se mi je, da so ljudje hodili iskat človeško toplino, poslušat zgodbe vaških posebnosti, ki so jih moji kolegi zelo prepričljivo igrali, navduševal jih je grenak humor in ganila tragika. K temu je prispevala tudi odlična, a na prvi hip neopazna režija Mileta Koruna.

Pri sestavi repertoarja je potrebna jasna vizija, celo neke vrste drzno vizionarstvo. Predstavljam si, da se včasih ne da vsega uskladiti. Občinstvo pravi, da si želi več zabave, kvalitetne in vrhunske narejene. Sama bi si želela dobrih, v našem prostoru še neznanih tujih režiserjev, da pregnetejo ansambel z novo in neobremenjeno eruptivno močjo.

Forštner: Do kod je populizem v gledališču za vas še sprejemljiv?

Pavček: Zame do nikoder. Notranji vzgon mora biti čist. Če se vnaprej sprašuješ, kolikim bo to všeč, se ti lahko zgodi, da boš hotel ugajati vsem in na koncu ne boš nikomur. Če je vodilo le, koliko kart bomo prodali, smo se vnaprej prodali, prodali navdih, poteptali sanje, pogasili notranji ogenj. Ni težko narediti populistične predstave, pri kateri bodo igralci koketirali s publiko in bolj lagali kot igrali in jih ne bo nič sram, le da publika dere v teater in se zabava! Toda taka predstava ne bo nikogar začarala. Gledališče pa je magija, če ni magije, ni teatra. In tam, kjer je magija, vsaj po moje, ne sme biti preračunljivosti.

Forštner: V osemdesetih letih pa tudi konec devetdesetih let prejšnjega stoletja ter v začetku novega tisočletja ste odigrali več televizijskih in filmskih vlog, zadnje desetletje pa vas lahko vidimo zgolj na odrskih deskah. Zakaj?

Pavček: V prvem letniku AGRFT sem snemala z Vukom Babićem *Genije in genijalce*, nato s Klopčičem, Štiglicem, Pavlovićem, a to so bile zelo

majhne vloge. Nato sem dobila večjo pri Šprajcu v *Odpadniku* in glavno v filmu *Decembrski dež*, ki je bil tudi TV-nadaljevanka o generaciji '68. Snemali smo eno leto, pošteno sem se zgarala, a celota ni bila bog ve kaj. Zaradi neizplačanih honorarjev smo se sprli, čez nekaj let smo igralci tožbo dobili, devalvacija je denar požrla in menda sem prišla na seznam nezaželenih igralcev. Ne vem, ali je to res. Kakor koli, deset let nisem snemala. Sledila je komična vloga mame v nadaljevanki *Peta hiša na levi*, Poljakinje v nadaljevanki *Prešeren*, vztrajne in skrbne sestre Angele Vode v filmu Maje Weiss. K snemanju diplomskega filma *Lasje* me je 2007 povabila Barbara Zemljič, bila sem slovenjgraška patologinja, zasvojena s fantazijami, film je bil večkrat nagrajen, z njo sem posnela tudi TV-dramo *Ljubezen je energija*. Potem sem delala z režiserji AGRFT: pri Žigi Vircu *Našo Demokracijo* – dolenjsko butaro na lokalni radijski postaji in z Mino Bergant *Moški* – pohotno vdovo. Na moje presenečenje sem dobila komično vlogo velenjske naivne mame v Dvornikovem filmu *Kruha in iger*, dobil je nagrado občinstva, Jonas in jaz nagradi za igro.

Mlajši režiser me je prosil, naj napišem scenarij po *Čistem vrelcu ljubezni*, in sem ga. Menda je bil celo izbran na razpisu, a je potem zmanjkalo denarja za naprej. Na željo drugega režiserja sem napisala TV-dramo po enodejanki *Arija*, a ni bilo nič. Vse to mi je vzelo čas in energijo. Pravijo, da se to filmarjem pogosto dogaja, res deprimirajoče.

Forštner: Od leta 2003 z velikimi koraki stopate tudi po svoji novi umetniški poti avtorice dramskih besedil in radijskih iger, saj ste zanje prejeli že več nominacij za Grumovo nagrado in dve mednarodni (literarni) nagradi. Ste pričakovali tako pozitiven odziv strokovne javnosti?

Pavček: Ničesar nisem pričakovala, bila pa sem zelo prijetno presenečena zlasti nad tujima nagradama. Kritika me zanima, kritik namreč veliko pove o samem sebi, ko piše o drugem. Vesela sem vsake sugestije, ker me včasih navdihuje. Tudi negativna kritika, ki te ob prvem branju zapeče, je v redu. Daje protiutež idealizirani podobi, ki si se ji želel približati. Predvsem pa pogrešam drugačen proces dela v gledališču, ta je žal tako skrčen, da je utopija sanjati o ostrem dramaturgu, močnem timske delu v teatru, ki bi tekst vzel za svoje izhodišče in bi ga dramatik v procesu lahko dopolnjeval.

Forštner: Kaj vas je spodbudilo k temu, da ste po dveh desetletjih interpretacij dramskih besedil na gledaliških odrih segli po peresu in ustvarili avtorske tekste?

Pavček: Radovednost. Zanimalo me je, ali lahko zložim dialoge, ki sem jih pisala bolj za zabavo, v napeto zgodbo. Ali lahko zložim karte v hišo in se ta ne bo podrla. Ali je lahko to kartanje kot poker, kjer nikoli ne veš, kaj kdo skriva, in se igra zelo zares. Pa še nekaj je bil pogoj – lastna soba, odrasli otroci, izbojevan čas za pisanje. Trma, da kljub težavam s koncentracijo pred predstavo ali po njej še kaj napišem. To so le banalni zunanji vzroki, notranji svet je bolj kompliciran in ga ne znam razložiti.

Forštner: Jezik vaših iger je zelo poseben; bodisi je močno zvrstno in/ali narečno zaznamovan bodisi so dialogi (*Pod snegom*, 2006) napisani v (privzdignjeni) verzni obliki. Zakaj?

Pavček: Jezik je značaj. Iz njega vse izvira. Jezik je tudi naša usoda. Zapišem, kot slišim. Biti hočem z jezikom v notranjosti lika in v dramski situaciji. Igralec pa naj z besedami poleti. Moje pisanje je še zelo daleč od tega, da bi bilo vrhunsko, tega se zavedam in hkrati sprejemam že napisane ali uprizorjene drame kot fazo lastnega razvoja.

Forštner: Zase pravite, da ste zelo dvomeč, plašen, sramežljiv in skromen človek in da si želite biti bolj odločni. So vam torej omenjene nominacije in nagrade za vaše literarno (dramsko) ustvarjanje dale potrebno samozavest, da ste leta 2005 izdali tudi svoj knjižni prvenec z naslovom *Na odru zvečer* (2005), ki mu je literarna kritika nadela znak SQ in s katerim ste leta 2006 zastopali Slovenijo na frankfurtskem knjižnem sejmu?

Pavček: Vsa priznanja in pohvale me razveselijo, človek vsaj za hip poleti in ima občutek, da ga razumejo in je sprejet. Župančič pravi, ko je najvišji dan, mornar izmeri daljo in nebeško stran. Ti minljivi vrhovi so namenjeni samospraševanju, zavedati se lastne vrednosti, samospoštovanja in samokritike.

Raznorodnost v mojem ustvarjanju izhaja iz želje po ukinitvi jaza. Ko mene ni več, sem bolj stopljena z likom, ko recitiram pesnika, želim ujeti njegov notranji glas, ko sem le zapisovalec misli drugega, sem v dramatiki najbliže liku in svojemu idealu, ko sem v poeziji, samo poezija, esenca srčne krvi, in če ima bralec občutek, da bi te pesmi lahko izrekel tudi sam, sem najbliže temu, kar si želim.

Forštner: V nekem pogovoru ste dejali, da vas je sproščeno vzdušje na literarnih večerih ob izidu knjige *Na odru zvečer* spodbudilo k temu, da ste na njih recitirali tudi katero od svojih pesmi, ki jih menda pišete že

od najstniških let, a ste jih v zbirki z naslovom *Obleci me v poljub* (2010) izdali šele pred kratkim. Kaj nam lahko poveste o svoji poeziji?

Pavček: Če pesmi ne bi izdala, bi te besede zasule vse morebitne nadaljnje besede in verjemite mi, nositi vrečo besed, ki te ponoči zbujajo, ki jih nikoli čisto do kraja ne izpiliš, ki te vedno znova jezijo, te vlečejo iz realnosti in te mučijo s svojo nedokončanostjo, posiljujejo s svojo nedorečenostjo, tepejo z neizbrušenostjo forme, te brcajo iz prijetne lenobe in zahtevajo, da jih postaviš v vrsto, napišeš kazalo, jih oštevilčiš, izločiš, je nekaj neprijetnega. Vedno znova me je sililo, da sem vnovič prisluškovala glasovom, vedno znova zapisovala njihove klice. Nosila sem veliko težo vsega tega, poleg neprijetne vraževernosti, da poezija ubija človeka. To so povsem iracionalni strahovi, izhajajoči iz bolečine za pokojnim bratom. V strahu, da me ukvarjanje z njo požre, sem se ji umikala, bežala. Na srečo je glavni vir moje inspiracije stanje zaljubljenosti in takrat ima človek tako ali tako presežek energije. Zaljubljenost sama prinaša odčaranje in razočaranje, vrelec njene elementarnosti je najbolje preliti na papir, saj ta prenese več kot tisti, ki ga občuduješ, idealiziraš, po katerem hrepeniš.

Forštner: Verjamete, da bodo (vsaj nekatere) vaše pesmi večno nagovarjale bralce?

Pavček: Nič ni večno. Nekaj ljudi mi je reklo, da sem napisala, kar čutijo, pa tega ne znajo tako izraziti. To se mi zdi dragoceno. Tudi tretji ponatis tisočih izvodov v enem letu je za poezijo dober znak. Morda pa le kaj ostane vsaj nekaj časa, saj so se nekatere že prijele, na literarnih večerih me prosijo, naj povem še 'tisto o krvi', pa 'tisto o zvereh'. Morda je bila pa publika slučajno krvoločno razpoložena.

Forštner: Se strinjate s svojim očetom, ki trdi, da "izdana knjiga še ne pomeni, da si res pesnik"?

Pavček: Seveda.

Forštner: Kako pa razume(va)te njegovo trditev, da so "resnično veliki pesniki, pesniki ene knjige"?

Pavček: V mislih imamo vsi Prešerna, Whitmana pa še naše mlade genije od Kosovela, Balantiča, Ketteja in Murna, a oče je mislil tudi na mojega

brata Marka Pavčka. Sama bi rekla tako: pesniški prvenci mladih talentiranih, a žal prezgodaj umrlih, nosijo v sebi toliko nakopičene energije, da človeka ob branju dobesedno stresa. Slutnja, da se izrekanje izteka, jih žene, da ne racionalizirajo več, nočejo ugajati, nočejo leporečiti, lepooblikovati, notranja nuja izpovedati se je močna in pristna, zato samo pojejo. Pri Prešernu pa je dolgoletno pesnjenje, resno ukvarjanje s poezijo imelo srečo, pesmi so izšle pozno, kar me samo potrjuje v misli, da je vredno dati času čas. Vemo, da število izdanih knjig ni edino merilo. Je pa najbolj enostavno – vzameš eno in edino in se ti odpre vse bogastvo pesnika.

Forštner: Lahko torej v naslednjih letih pričakujemo izid vaše nove pesniške zbirke?

Pavček: Ne. Nepreklicno ne. Mislim, da je to moja zadnja in edina. Ne spada med zgoraj naštete velikane, a je med ženskimi glasovi po moje moja, iskrena in kot rečeno zadnja.

Forštner: Bi ob koncu našim bralcem, prosim, zaupali še, kakšni so sicer vaši umetniški načrti za prihodnost?

Pavček: V Novi Gorici začnemo z vajami za *Filumeno Marturano* Eduarda de Filippa – po njej je posnet film Vittoria de Sice *Poroka po italijansko*, v katerem sta blestela Sophia Loren kot Neapeljčanka Filumena in Marcello Mastroianni –, aprila bo premiera. Nato me po dosedanjih pogovorih čaka film, ki zahteva številna odrekanja, tudi finančna, in vero, da je s skupnimi močmi mogoče posneti film o sodobni netipični družini. Najbolj me vleče k pisanju o mojem pokojnem očetu, zelo ga pogrešam in upam, da ko končam sezono, najdem v besedah o njem in zanj način, da se izkopljem iz žalosti in bolečine, ki me zelo hromita. Morda bo pisanje ustavilo jok, ki me izčrpava, in morda bom naredila kaj dobrega za razumevanje smrti, ki jo lahko pojmujejo tudi kot naše darovanje pomoči umirajočim. Dovolite, da končam z veselim upanjem, rada bi napisala komedijo. Imam zanimivo idejo, a kdo je nima?